

## YAKUTİYE - KORATACI - MERCANOĞLU CAMİİ VE MEDRESESİ

Rize'nin Yeniköy Mahallesi'nde Belediye Caddesi üzerinde, şimdiki manifatura ve peştemalcıların olduğu yerde bulunan iki katlı ahşap bir yapıydı. Belgelerde yeri şu şekilde tarif edilmektedir. “İki tarafı umumi yol, bir tarafı Tuzcuzâde müteveffa Mahmud Paşa'nın veresi dükânı ve dördüncü tarafı Metozâdelerin fırını”. Alt katı cami, üst katı medrese olarak kullanılan yapının bir de şadırvanı vardı.<sup>1</sup> Kurucusu olan Koratacı Hacı Mehmet Efendi Rize'nin İslampaşa Mahallesi'nden Süleyman'ın oğludur. Ailenin asıl adı Mercanoğlu olup lakapları Koratacı'dır. Belgelerde bazen Yakutiye, bazen Koratacı bazen de Mercanoğlu Medresesi olarak anılmaktadır.<sup>2</sup>

### Görsel 78

Mehmet Efendi'nin İslampaşa mahallesinde medrese olarak kullandığı evi

Mehmet Efendi tahsilini hemşerisi Altıkulaçzâde Ali Efendi ile birlikte İstanbul'da tamamlayıp dersiâm olmuş, memleketine dönünce ilk olarak mahallesindeki evini medrese olarak kullanmıştır. Talebe sayısının artması üzerine yeni bir medrese inşa etmek niyetiyle Yeniköy mahallesinde çarşı içinde bir arsa satın almıştır. Medrese için ihtiyaç duyulan keresteyi eşi Şuşuka'nın Melyat köyündeki arazilerinden kesip deniz yoluyla getirmiştir.<sup>3</sup> Hazırlıklar tamamlanınca inşaata başlanmış ve 1865 yılında halkın da yardımıyla medrese tamamlanmıştır.<sup>4</sup>

Mehmet Efendi, Piriçelebi mahallesinde bulunan Hacı Süleyman Efendi medresesinde hocalık yapan müftü Alaaddin Efendi'nin 1868 yılında vefatı üzerine, onun oğlu küçük Celal'in yetişmesine kadar 150 kuruş vazife ile vekâleten bu medresede de müderrislik yapmıştır.<sup>5</sup>

Koratacı Mehmet Efendi ile ilgili nakledilen bilgilere göre derinlemesine ilim sahibi olmasına rağmen anlatma kabiliyetinin zayıf olduğu, beraber tahsil gördüğü arkadaşı Altıkulaçzâde Ali Efendi'nin ise anlatma kabiliyeti güçlü olduğu halde ilmi yönden pek güçlü olmadığı yönündedir. Bu sebeple bir gün Mehmet Efendi, arkadaşına “Yahu Altıkulaç, ya sendeki nutuk bende olsa ben satsam, ya bendeki ilim sende olsa sen satsan” demiştir.

Mehmet Efendi evinden medreseye gelip giderken deniz kenarındaki sahil yolunu kullanırdı. Yol boyunca karşılaştığı insanlara selam verir, onu görenler de hürmet gösterip selamını almak için ayağa kalkarlardı. Bu durumdan rahatsız olan Mehmet Efendi, “Arkadaşlar oturduğunuz yerden selamımı alın, yoksa yol değiştirmek mecburiyetinde kalacağım” diyerek tevazu gösterirdi.

Bu medrese ile ilgili ilk vakıf kaydı, faaliyete geçtiği 1865 yılına aittir. Aynı yıl Arkulikoz (Ekmekçiler) Mahallesinden Kaçaranoğlu Hacı Mustafa, ölümünden sonra mal

<sup>1</sup> Rize Şer'îye Sicili, No 1501, s. 180.

<sup>2</sup> Rize Tapu Müdürlüğü Arşivi, Defter No 16, s. 14-15; *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umûmiye*, 1317, s.1296-1297; *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umûmiye*, 1321, s.605; VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 34; VGM. Arşivi, Defter No 155, s. 186-187.

<sup>3</sup> Melyat, Pazar ilçesine bağlı Merdivenli köyünün eski adıdır.

<sup>4</sup> Bu bilgiler Koratacı Mehmet Efendi'nin torunlarından Necati Mercan tarafından nakledilmiştir. Aile ve medrese ile ilgili verdiği belge ve şifahi bilgiler için kendisine müteşekkirim. Ümraniye, 14.1.2017.

<sup>5</sup> VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 2, 5, 6, 10, 50a.

varlığından Rize'deki birçok cami, mescit ve mektep için vasiyet ederken, Mercanoğlu Medresesine de hisse ayırmıştı. Bu nedenle, ölümü üzerine 9 Kasım 1865 tarihinde vasiyette belirttiği gibi mirasından 150 kuruş Koratacı Medresesine verilmişti.<sup>6</sup>

#### Görsel 79

Koratacı Merdesesi için Mehmet Efendi'nin tesis ettiği vakfın künye (şahsiyet) kaydı

Medrese ile ilgili ikinci vakıf, cami ve medreseyi kuran Mehmet Efendi'ye aittir. Mehmet Efendi kendisine ait bir attar dükkânının gelirinden yarısının caminin imametine, diğer yarısının da hitabetine verilmek üzere buraya vakfetmiştir. Bunun üzerine 2 Haziran 1869'da kendisine imamet ve hitabet beratı verilmiştir.<sup>7</sup>

Burasıyla ilgili üçüncü vakıf 1871 tarihlidir. Rize tüccarlarından Hacı Genç Ağa'nın tesis ettiği vakıftan Rize'deki birçok cami, mescid ve medreseye hisse verilirken Koratacı Medresesi müderrislik cihetine de 17 lira tahsis edilmiştir.<sup>8</sup>

24 Eylül 1893 tarihinde doğrudan Koratacı Camii ve Medresesi için bir vakıf daha kurulmuştur. Vakfın kurucusu Diğer İksenit (Pılavdağı) Mahallesinden Zaimoğlu Hacı Ahmet'tir. Hacı Ahmet, cami ve medresenin bitişiğinde bulunan dükkânının kirasını buraya vakfetmiştir. Buna göre dükkân kiraya verilecek, yıllık kira gelirinden dükkânın tamir masrafları düşüldükten sonra kalanından yarım adet yüzlük mecdiye altın caminin imam hatibine, yarım adet yüzlük mecdiye altın da caminin üst katında bulunan medresede tedarik-i ulûm ile meşgul olan müderris efendiye verilecektir. Bu vakıf, Kazancızâde Abdülhamid Efendi, Kavalzâde Hacı İbrahim Efendi ve İslamoğlu Cafer Ağa'nın şahitliğinde sicile işlenmiştir.<sup>9</sup>

#### Görsel 80

Zaimoğlu Hacı Ahmet'in bitişikte bulunan dükkânının kirasını Koratacı Camii ve Medresesine vakfettiğine dair 24 Eylül 1893 tarihli vakfiye

Medresenin kuruluşundan beş sene sonra 9 Mart 1870 tarihinde Mehmet Efendi'ye müderrislik beratı da verilmiş, böylece bu vazifesi de resmiyet kazanmıştır. Buna göre görevini hasbi (ücretsiz) olarak yapmaktadır.<sup>10</sup> Mehmet Efendi, kendi inşa ettirdiği medreseden başka vekâleten ders okuttuğu Hacı Süleyman Efendi medresesinden ise aylık 150 kuruş almaktaydı. Vefat ettiği Cemaziyelahir 1288 (Eylül 1871) tarihine kadar her iki medresede ders okutmaya devam etmiştir.<sup>11</sup>

Nakledilen şifahi bilgilere göre talebelerine icazet vermeden İstanbul'daki ilmi bir müzakereye davet edilmiş, daha sonra kaldığı otelde zehirlenerek vefat etmiştir. Mehmet Efendi'nin zamanında 1865-1871 yıllarında Koratacı Cami ve medresesi aktif olarak faaliyet göstermiştir. Onun vefatından sonra cami ve medrese bir süre boş kalmış ve harap olmaya

<sup>6</sup> Rize Şer'iyeh Sicili, No 1491, v. 104-105.

<sup>7</sup> VGM. Arşivi, Defter No 155, s. 186-187.

<sup>8</sup> Rize Şer'iyeh Sicili, No 1496, v. 3b; VGM. Arşivi, Defter No 2498, s. 266.

<sup>9</sup> Rize Şer'iyeh Sicili, No 1501, s. 180.

<sup>10</sup> VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 34.

<sup>11</sup> VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 10.

başlamıştır. 1883 yılına ait bir belgeden buranın mamur olmadığı anlaşılmaktadır.<sup>12</sup> Mehmet Efendi'nin vefatından sonra caminin imamlik ve hatiplik vazifeleri büyük oğlu İsmail Efendi'ye tevcih edilmiştir. Babası öldüğünde küçük yaşta olan diğer oğlu Galip Efendi tahsil yaşına gelince İstanbul'a gitmiş, burada babasını tanıyanlar tarafından babasının defnedildiği yere götürülüp mezarı ziyaret ettirilmiştir. Daha sonra da "Mehmet Efendi'nin oğlu olduğuna göre ondan sana bir şeyler geçmiştir" denilerek imtihansız olarak medreseye kabul edilmiştir. Galip Efendi mezun olup Rize'ye dönünce babasının medresesini tekrar faaliyete geçirmiş, 28 Nisan 1890 tarihinde kendisine berat verilince müderrisliği resmîyet kazanmıştır.<sup>13</sup> Ayrıca ağabeyi İsmail Efendi de kendi rızasıyla caminin imamlik ve hatiplik vazifelerini 31 Aralık 1890'de Galip Efendi'ye devretmiştir.<sup>14</sup>

Görsel 81  
Galip Efendi

Görsel 82

Galip Efendi'nin istidası üzerine, medrese ve vakfın durumuna dair 1883 tarihinde yazılmış derkenar

1899 yılında medresenin müderrisi Hafız Ahmet Efendi adlı bir zat idi ve burada sadece 7 talebe tahsil görmekteydi.<sup>15</sup> 1903 yılına ait *Maarif Salnâmesi*'nde ise medresede 31 talebe bulunduğu ve müderrisliğini yine Hafız Ahmet Efendi'nin yürüttüğü görülmektedir.<sup>16</sup>

Caminin hatiplik vazifesi 1 Aralık 1900'de Hafız Ömer Efendi bin İbrahim'e tevcih edilmiş, onun vefatı üzerine de görev 24 Kasım 1908 tarihinde Hafız Hüseyin Efendi bin İsmail'e tevcih edilmiştir. 26 Aralık 1908'de Galip Efendi görevden ayrılınca imamet vazifesi de Hacı İbrahim Efendi bin Hacı Salih'e verilmiştir.<sup>17</sup>

Rus işgali ve sonrasında boş kalıp harap olan Koratacı Camii ve Medresesi daha sonra tamir edilip mescit olarak kullanıldıysa da Cumhuriyetin ilk yıllarında kapatılmıştır.<sup>18</sup> Nihayet 14 Mayıs 1938 tarihli *Rize Gazetesine* verilen ilanla 800 lira bedelle satışa sunulmuş ve tarihe karışmıştır.<sup>19</sup>

Medresenin ikinci müderrisi olan Galip Efendi Tabur imamı rütbesiyle Osmanlı ordusunda, İzmir Kadifekale'de görev yapmıştır. 1913 yılında bulunduğu İstanbul'da vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

Görsel 83

Galip Efendi ve ailesi. Kızı Mahmure, küçük oğlu Şevket, Süleyman Asaf (yakası kordonlu), onun yanında Mehmet ve diğer oğlu Ahmet

Görsel 84

Süleyman Asaf Bey ve kardeşi Şevket

<sup>12</sup> VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 34.

<sup>13</sup> VGM. Arşivi, Defter No 2499, s. 64.

<sup>14</sup> VGM. Arşivi, Defter No 155, s. 186-187.

<sup>15</sup> *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umûmiye*, 1317, s. 1296-1297.

<sup>16</sup> *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umûmiye*, 1321, s. 605.

<sup>17</sup> VGM. Arşivi, Defter No 155, s. 186-187.

<sup>18</sup> Mehmet Şevket Eygi, *Yakın Tarihimizde Cami Kıtımı*, İstanbul 2003, s. 38, 100.

<sup>19</sup> *Rize Gazetesi*, sayı 344, s. 8.

Galip Efendi'nin oğullarından Ahmet Bey, Osmanlı ordusunda zabıt olup Van'da Ermeni isyancılarla savaşırken şehit düşmüştür. Galip Efendi'nin küçük oğlu 1894 doğumlu Topçu Mülazım-i evvel Süleyman Asaf Bey de hem düzenli orduda hem de Kuvâ-yı Milliye'de hizmeti geçmiştir. Çanakkale, Sakarya ve Dumlupınar muharebelerine katılmış, Seddülbahir'de bir İngiliz topunu ele geçirmiştir. Dumlupınar'daki şehitlikte iki defa adı vardır. Birinde rütbesi Üsteğmen, diğerinde Yüzbaşı yazılmıştır.<sup>20</sup> Savaşta kopan ayağı için bir mezar kazılmış, daha sonra şehit olunca ikinci bir mezar daha kazılıp defnedildiği söylenmektedir.

Süleyman Asaf Bey'in Kuvâ-yı Milliye'ye hizmeti, hemşerisi İpsiz Recep Reis'in maiyetinde Kandıra dolaylarında gerçekleşmiştir. İpsiz Recep Reis'in Kuvâ-yı Milliye'ci hemşerileri tarafından temin edilen bir top, bin bir zahmetle kendisine ulaştırılmıştı. Fakat maiyetinde bu topu kullanmasını bilen kimse bulunmuyordu. Bunun üzerine Rize'deki eski komşusu ve bütün Rizelilerin hürmetkârı Tabur imamı Galip Hoca'ya bir mektup yazarak oğlu Süleyman Asaf'ı kendisine göndermesini istemişti. Galip Hoca o günlerde ziyaret için Rize'ye gelmiş olan oğlu Süleyman Asaf'a durumu açıklamış, o da Sakarya bölgesine geçip İpsiz Recep'e katılmıştır. Böylece İpsiz Recep de düşmana karşı top kullanma imkânı bulmuştur. İpsiz Recep, Süleyman Asaf Bey'e Sakarya nehrinin batısındaki isyancıları işaret ederek "Evvela şu Abazalara at", sonra güneyi göstererek "Şimdi de Tekneci Rumlarına salla" emrini vermiş, böylece topu denemiştir. Bu top sayesinde Kandıra'nın Pınar mevki civarındaki Yunan kuvvetlerine taarruz edip düşmanı püskürttüğü gibi üç adet de yedi buçukluk top ile birçok ganimet almayı başarmıştır.<sup>21</sup> Genelkurmay kayıtlarına göre Garp cephesinde savaşırken yaralanan Süleyman Asaf Bey kaldırıldığı Ankara Hastahanesi'nde 30 Haziran 1921 tarihinde şehit olmuştur.<sup>22</sup>

---

<sup>20</sup> Şehitlikteki kitabelerde Galip oğlu Asaf yazılması gerekirken, Asaf oğlu Galip yazılmıştır.

<sup>21</sup> İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Milli Mücadele Hatıralarım*, İstanbul 1957, s. 80-81; İshak Güven Güvelioğlu, *Kuvâ-yı Milliye'nin Rizeli Emicesi: İpsiz Recep*, İstanbul 2010, s. 49.

<sup>22</sup> M.S.B., "Rize Şehitleri", *Şehitlerimiz*, c. IV, Ankara 1998, s. 326-327, sıra 221. Akrabalarından Necati Mercan'ın ifadesine göre düşman atesi sonucu bir bacağı kopmuş, bu şekilde 3-4 gün yaşadktan sonra şehit olmuştur. Ümraniye, 14.1.2017.